

PETOBOJ MUZA: UMJETNIČKE DISCIPLINE U SKLOPU OLIMPIJSKIH IGARA

Katarina Stojević¹, Iva Suden², Daria Pilepić Struja¹

¹Škola za primijenjenu umjetnost u Rijeci

²Srednja škola dr. Antuna Barca Crikvenica

Sažetak

Umjetnička natjecanja, nazvana "Petoboj muza" (slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, književnost i glazba), bila su dio Olimpijskih igara od 1912. do 1948. godine. Ideju je pokrenuo Pierre de Coubertin, osnivač modernih igara, želeći spojiti sport i umjetnost po uzoru na antičke olimpijske igre. Natjecanja su ukinuta zbog problema s amaterizmom, subjektivnog ocjenjivanja i nedostatka popularnosti kod publike. Kako bi se ipak održala određena razina umjetničke aktivnosti, ona su zamijenjena izložbama, festivalima i performansima te je na taj način umjetnost i danas ostala važan faktor Olimpijskih igara.

Ključne riječi: kultura, natjecanje, Olimpijske igre, pentlaton, umjetnost

PENTATHLON OF THE MUSES: ARTISTIC DISCIPLINES WITHIN THE OLYMPIC GAMES

¹School of Applied Arts in Rijeka

²Dr. Antun Barca Secondary School Crikvenica

Abstract

Artistic competitions, called the "Pentagon of the Muses" (painting, sculpture, architecture, literature and music), were part of the Olympic Games from 1912 to 1948. The idea was initiated by Pierre de Coubertin, the founder of the modern games, who wanted to combine sports and art along the lines of the ancient Olympic Games. The competitions were canceled due to problems with amateurism, subjective evaluation and lack of popularity among the audience. In order to maintain a certain level of artistic activity, they were replaced by exhibitions, festivals and performances, and thus art remains an important factor of the Olympic Games today.

Keywords: culture, competition, Olympic Games, pentathlon, art

1. Uvod

Čak i u sportskim krugovima, slabo je poznata činjenica da su na Olimpijadi nekoć sudjelovali slikari i kipari, te da su za svoje uspjehe dobivali prave olimpijske medalje, jednako kao i primjerice, bacači diska ili košarkaši. No povijesni dokumenti dokazuju upravo to: da, postojala je olimpijska medalja za slikarstvo u sklopu umjetničkih natjecanja koja su bila dio Ljetnih olimpijskih igara od 1912. do 1948. godine. I to ne samo za slikarstvo i kiparstvo, već za pet umjetničkih disciplina: slikarstvo, kiparstvo (skulpturu), arhitekturu, književnost i glazbu. Uz umjetnička natjecanja, gradovi domaćini uključivali su i programe vizualnih i izvedbenih umjetnosti. Većina natjecanja organizirana je unutar velikih izložbi likovnih umjetnosti kako bi se prikazali prijavljeni radovi iz arhitekture, slikarstva i kiparstva.

Idejni začetnik tog natjecanja bio je sam osnivač modernih Olimpijskih igara, Pierre de Coubertin. Želja mu je bila oživjeti duh antičke Grčke, gdje igre nisu bile samo sportsko natjecanje, već i festival umjetnosti i kulture, promičući cjelovit razvoj pojedinca i ukazujući

na važnost ravnoteže između tijela i uma. Pišući za poznate francuske novine *Le Figaro* (1904), De Coubertin je izjavio: "Došlo je vrijeme da napravimo sljedeći korak i vratimo Olimpijadi njezinu izvornu ljepotu. U zlatno doba Olimpije, likovne umjetnosti skladno su se spajale s Olimpijskim igrama kako bi stvorile njihovu slavu. To će ponovno postati stvarnost."

2. Discipline

Natjecanja u umjetnosti na Olimpijskim igrama nazivala su se „**Petoboj muza**“. Slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, književnost i glazba činile su okosnicu ove vrste natjecanja, ali su se tijekom navedenog razdoblja uvodile i razne kategorije i potkategorije kao što su: drama, lirski ili epski književnost; orkestralna i instrumentalna glazba, solo i zborsko pjevanje; crteži, grafika i slike; kipovi, reljefi, medalje, plakete, medaljoni te urbanizam (De Coubertin, 1904).

2.1. Arhitektura

Natjecatelji su se bavili arhitektonskim projektima, uključujući urbanističko planiranje, izgradnju stadiona i dizajn zgrada. Zanimljivo je da su arhitektonski radovi mogli biti objavljeni ili čak izgrađeni prije Olimpijskih igara. Primjer za to je Jan Wils, koji je 1928. godine osvojio zlato za dizajn Olimpijskog stadiona korištenog na istim Igrama (slika 1.). Drugi poznati primjeri su dvorana Payne Whitney na Sveučilištu Yale, koju je dizajnirao arhitekt John Russell Pope (olimpijsko srebro 1932.), najpoznatiji po svom radu na Jeffersonovom spomeniku, te Olimpijski stadion u Wrocławu, koji je dizajnirao arhitekt Richard Konwiarz (bronza na Olimpijskim igrama 1932.). Isto tako arhitektonski radovi nikada nisu morali biti realizirani kao što je primjer sa „Skijaškom skakaonicom Kobenzl“ (slika 2.) autora Adolfa Hocha (zlato na Olimpijskim igrama 1948.) (Burnosky, 1994).

Slika 1. Jan Wils: Olimpijski stadion Amsterdam

Slika 2. Adolf Hoch: Skijaška skakaonica Kobenzl

2.2. Književnost

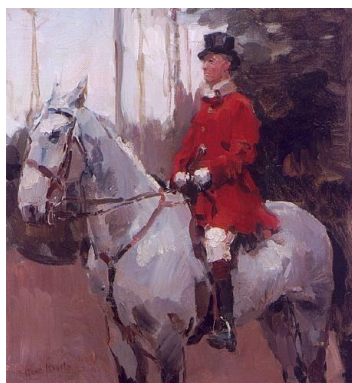
Radovi su u ovoj kategoriji bili ograničeni na 20 000 riječi i mogli su biti na bilo kojem jeziku, pod uvjetom da su bili popraćeni engleskim ili francuskim prijevodima ili sažecima. Teme su morale biti izravno povezane sa sportom. Natjecanja su bila podijeljena u različit broj kategorija. Do 1924., a ponovno i 1932., postojala je samo jedna kategorija. Godine 1928. uvedene su zasebne kategorije za dramsku, epsku i lirsku književnost. Nagrade u tim kategorijama dodjeljivane su i 1948., dok je kategorija drame izostavljena 1936. godine. Zbog zahtjeva da književni radovi moraju biti sportske tematike, natjecanje nije uspjelo privući većinu vodećih pjesnika i pisaca tog vremena (Burnosky, 1994).

2.3. Glazba

Do 1936. godine održavalo se jedno natjecanje za glazbu, kada su uvedene tri kategorije: za orkestralnu, instrumentalnu te solo i zborsku glazbu. Godine 1948. te su kategorije izmijenjene u zborsku/orkestralnu, instrumentalnu/komornu i vokalnu glazbu. Žiriji su često imali poteškoća u ocjenjivanju djela, koja su bila dostavljana na papiru. Glazbeno natjecanje predstavljalo je poteškoće i u prikazivanju sporta kao središnje teme. Vjerojatno zbog toga, često su odlučivali dodijeliti samo nekoliko nagrada. U dva navrata nagrada uopće nije dodijeljena: u glazbenoj kategoriji 1924. i u kategoriji instrumentalne glazbe 1936. Godine 1936. jedini put su pobjednička glazbena djela izvedena pred publikom (Burnosky, 1994).

2.4. Slikarstvo

Slikarstvo se smatralo najvažnijom umjetničkom formom tijekom natjecanja, usporedivom s trčanjem na drevnim Olimpijskim igrama, privlačeći najviše pažnje i prijave. Kao i kod drugih umjetničkih oblika, na programu je do 1928. postojala samo jedna kategorija slikarstva. Tada je podijeljena na tri potkategorije: crteži, grafička umjetnost i slike. Kategorije su se mijenjale na svakim sljedećim Olimpijskim igrama. Godine 1932. tri kategorije su bile: slike, grafike i akvareli/cртеži. Četiri godine kasnije, kategorija grafika je nestala i zamijenjena je grafičkom umjetnošću i komercijalnom grafikom. Na posljednjem olimpijskom umjetničkom natjecanju, postojale su tri kategorije: primijenjena umjetnosti i obrt, gravura/bakropis i ulje/akvarel (Burnosky, 1994). Primjeri za ovu kategoriju su „Crveni jahač“ (slikanje) Isaäca Israelsa (slika 3.) sa Olimpijade u Amsterdamu 1928. i „Bazen“ (bakropis) Alberta Decarisa (Slika 4.) sa Olimpijade u Londonu 1948.

Slika 3. Isaac Israels: Crveni jahač

Slika 4. Albert Decaris: Bazen

2.5. Kiparstvo

Kiparstvo se često smatralo jednom od najizazovnijih kategorija jer je zahtijevalo značajno vrijeme, strpljenje, preciznost i vještinu. Ocjenjivanje se fokusiralo na vještinu, zanatsku izradu i težinu djela. Transport radova predstavljao je značajne probleme. Neki su modeli i skulpture stigli slomljeni ili su izgubljeni. Carine, obveznice i troškovi prijevoza bili su ozbiljan problem, a osiguranje radova bio je težak zadatak. Do 1928. godine postojala je samo jedna kategorija za kiparstvo. Tada su uvedena dva zasebna natjecanja: jedno za kipove (slika 5.), a drugo za reljefe, primjer: „Preponaši“, Emila Sutora (slika 6.) i medalje. Godine 1936. to je dodatno podijeljeno, pa su reljefi i medalje dobili vlastite potkategorije (Burnosky, 1994).

Slika 5. Walter Winans: An american trotter

Slika 6. Emil Sutor: Preponaši

3. Povijesni pregled

3.1. Stockholm – Švedska, 1912.

Nakon što se ideja o uvođenju umjetničkih natjecanja spominjala već od 1906. godine, Međunarodni olimpijski odbor konačno je izrazio čvrst zahtjev za njezinu realizaciju na Olimpijadi u Stockholmu, Švedska (1912.). Švedski olimpijski odbor obratio se švedskim umjetničkim institucijama i udrugama za pomoć u organizaciji. Kraljevska akademija ukazala je na niz potencijalnih poteškoća s kojima bi se organizacija ovakvog natjecanja mogla susresti, poput pronalaženja prikladnog izložbenog prostora u Stockholmu ili ograničavanja umjetničke slobode zadavanjem stroge teme umjetničkih radova. Na sastanku održanom 6. veljače 1912. godine, odbor je odlučio da se ovakvo natjecanje ipak ne uvrsti u program Igara.

Unatoč tome, odobren je iznos koji ne prelazi 5000 franaka, koji je stavljen na raspolaganje Međunarodnom olimpijskom odboru. Odbor je naknadno odlučio organizirati takvo natjecanje te iznio temeljna pravila koja su vrijedila za sve kategorije (Swedish Olympic Committee, 1912, str.143):

1. Umjetnička Olimpijada uključivat će natjecanja u arhitekturi, kiparstvu, slikarstvu, glazbi i književnosti.
2. Žiri može razmatrati samo teme koje još nisu objavljene ili izložene i koje imaju izravnu vezu sa sportom.
3. Pobjedniku svakog od pet natjecanja dodijelit će se nagradna olimpijska medalja. Odabrani eksponati, koliko je to moguće, bit će izloženi, objavljeni ili izvedeni tijekom Olimpijskih igara.
4. Natjecatelji moraju obavijestiti o svojoj namjeri da se prijave za jedno ili više ovih natjecanja prije 15. siječnja 1912., a sami eksponati moraju biti u rukama žirija prije 1. ožujka 1912.
5. Nema ograničenja veličine ili oblika za rukopise, planove, crteže ili platna. Kipari moraju poslati glinene modele koji ne prelaze 80 centimetara visine, dužine i širine.
6. Za daljnje informacije, kao i za obrasce za prijavu, treba se obratiti predsjedniku Međunarodnog olimpijskog odbora.

Prema podacima Švedskog olimpijskog odbora (1912.), na tom prvom natjecanju dodijeljeno je ukupno šest medalja umjetnicima iz četiri zemlje – Italije, SAD-a, Švicarske i Francuske. U nekim slučajevima nagrade nisu dodijeljene, ako su suci smatrali da kvaliteta prijava ne opravdava medalju kao npr. u kategoriji glazbe.

I sam Pierre de Coubertin sudjelovao je u književnom natjecanju u Stockholmu pod pseudonimom (Georgu Hohrod i M. Eschbach). Njegova "Oda sportu" dobila je zlatnu medalju. Izvadak iz njegove ode: "O Sporte, ti si Ljepota! Ti si arhitekt građevine koja je ljudsko tijelo... Nema ljepote bez ravnoteže i bez proporcije, a ti si neusporedivi majstor oboje... ti činiš snagu gracioznom i daješ moć onome što je gipko." (Coubertin, 1966, 39-40). Još jedna zanimljivost jest da je Amerikanac Walter Winans, osvajač olimpijske zlatne medalje u streljaštvu samo četiri godine ranije, u Stockholmu postao olimpijski pobjednik u kiparstvu (Swedish Olympic Committee, 1912).

Zbog Prvog svjetskog rata, 1916. godine nije bilo Olimpijskih igara.

3.2. Antwerpen - Belgija, 1920.

Godine 1920. Olimpijske igre održane su u Antwerpenu u Belgiji. Sudjelovanje na umjetničkim natjecanjima neznatno je poraslo u odnosu na Olimpijadu u Stockholmu. Dodijeljeno je ukupno jedanaest medalja, a šest pobjedničkih umjetnika bili su Belgijanci. Dodijeljene su tri zlatne, pet srebrnih i tri brončane medalje. Neki od nagrađenih radova su: „Nogometaš“ (slika 7.) Alfreda Osta iz Belgije - zlatna medalja u kategoriji slikarstva i „Klizači“ Simona Goossensa, srebrna medalja za Belgiju (slika 8.) u kategoriji kiparstva (Belgium Olympic committee, 1957).

Slika 7. Alfred Ost: Nogometaš

Slika 8. Simon Goossens: Klizač

3.3. Pariz - Francuska, 1924.

Izuzetno uspješno umjetničko natjecanje održano je na VIII. Olimpijadi u Parizu 1924. godine. Prijavljeno je ukupno 189 djela umjetnika iz 23 nacije. Dob natjecatelja kretala se od dvadeset i jedne do sedamdeset godina. Najveće natjecanje bilo je u kiparstvu, sa šezdeset i sedam umjetnika koji su predstavljali četrnaest nacija. U toj je kategoriji prvu nagradu osvojio Grk, Konstantin Dimitriadis, za kip pod nazivom "Finski bacač diska" (Slika 9.). Drugo mjesto u kategoriji slikarstva osvojio je Jean Jacoby iz Luxemburga sa svojim slikama „Three sport studies“ (Slika 10.). Smatralo se prestižnim biti članom olimpijskih umjetničkih žirija pa su među sucima bili i prva žena dobitnica Nobelove nagrade za književnost, Selma Lagerlöf, te slavni ruski skladatelj Igor Stravinski. Unatoč tome, u kategoriji glazbe medalje nisu dodijeljene (Jeux de la VIIIeme Olympiade Paris, 1924).

Slika 9. Konstantin Dimitriadis: Finski bacač diska

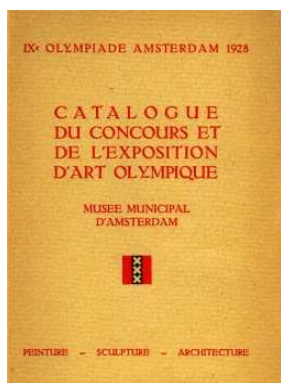

Slika 10. Jean Jacoby: Three sport studies

3.4. Amsterdam - Nizozemska, 1928.

Na Olimpijadi 1928. godine u Amsterdamu, natjecanja su se znatno proširila i uključila nove potkategorije (slika 11.). U arhitekturi su to bile sportske zgrade i urbanističko planiranje, u kiparstvu niski reljefi i medalje (slika 12), u slikarstvu ulja, akvareli, crteži i grafike, u književnosti lirski, dramski i epski djela, a u glazbi pjesme, instrumentalne i orkestralne kompozicije. Nisu sve nove kategorije bile jednako uspješne. U kategoriji drame dodijeljena je samo srebrna medalja, a u glazbenom natjecanju samo brončana. Ukupno je bilo zastupljeno devetnaest nacija s otprilike četiri stotine slika i grafika, osamdeset i tri kiparska djela te 147 arhitektonskih projekata. Velika Britanija, Francuska, Njemačka, Nizozemska, Poljska i SAD prijavile su najveći broj radova. Uz nekoliko iznimaka, pobjednici i članovi žirija bili su uglavnom Europljani (Netherlands Olympic Committee, 1928).

Jedan od sudionika, Francuz Paul Landowski, osvojio je olimpijsko zlato za skulpturu boksača. Danas je najpoznatiji po svom radu na slavnom kipu Krista Otkupitelja u Rio de Janeiru. I hrvatski su umjetnici i arhitekti sudjelovali na umjetničkim natjecanjima. Na Olimpijskim igrama u Parizu 1924. sudjelovali su arhitekt Frane Cota sa skulpturama „Trkač“ i „Bacač kamena“ te Juraj Škrapa sa skulpturom „Hrvač“ (Knežević, 2023).

Slika 11. Katalog natjecanja

Slika 12. Medalja

3.5. Los Angeles - SAD, 1932.

Za Olimpijske igre u Los Angelesu 1932. godine izrađen je poseban proračun za umjetničke aktivnosti pod vodstvom Američke federacije umjetnosti (AFA), koja je imala ključnu ulogu u organizaciji olimpijske umjetničke izložbe i natjecanja.

Izložba i natjecanje iz arhitekture, slikarstva i kiparstva održani su u Muzeju povijesti, znanosti i umjetnosti u Los Angelesu (slika 13.), koji se nalazio u blizini Olimpijskog stadiona u Exposition Parku. Muzej je osigurao petnaest galerija, predvorje, rotundu i glavnu dvoranu. Izloženo je više od 1100 umjetničkih djela iz trideset i jedne nacije, a natjecalo se 540 sudionika iz dvadeset i četiri zemlje. Po prvi put su sudjelovali umjetnici iz Japana i šest južnoameričkih zemalja, no dvanaest od petnaest članova žirija bili su Amerikanci. Sjedinjene Države osvojile su medalju u svakom području natjecanja, osim u urbanističkom planiranju u kategoriji arhitekture.

Književna i glazbena natjecanja nisu privukla toliko pažnje; dodijeljena je samo jedna glazbena i dvije književne medalje. Osam zemalja prijavilo je radove u književnom natjecanju, a četrnaest zemalja prijavilo je glazbena djela (Committee of the games of Los Angeles, 1933).

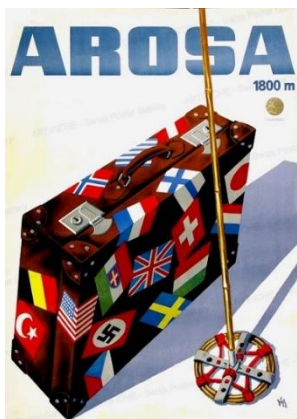

Slika 13. Muzej povijesti, znanosti i umjetnosti u Los Angelesu

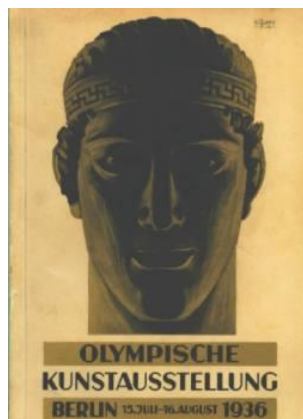
3.6. Berlin – Njemačka, 1936.

Berlin, domaćin Igara 1936. godine, bio je mjesto velikog umjetničkog natjecanja i festivala. Slijedeći model prošlih Olimpijada, Berlin je organizirao Olimpijsku umjetničku izložbu kako bi prikazao likovne radove, koja je održana u jednoj od dvorana Berlinskog izložbenog, sajamskog i turističkog društva od 15. srpnja do 16. kolovoza 1936. (slika 15.). Promjene u propozicijama uključivale su potkategorije medalja i reljefa u kategoriji kiparstva. Grafičke umjetnosti u kategoriji slikarstva podijeljene su na gravure, bakropise i litografije te komercijalnu grafiku, kao što su plakati (slika 14.), diplome i marke. Kategorije književnosti i glazbe ostale su iste, ali su podijeljene u brojne opisne potkategorije.

Ukupan broj prijava u kiparstvu, arhitekturi i slikarstvu, prema službenom izvještaju (1936) bio je 667. U književnosti je prijavljeno ili izvedeno četrdeset djela, a u glazbi trideset i tri. Od četrdeset i pet potencijalnih medalja, trinaest nije dodijeljeno zbog nedovoljne kvalitete ili zasluga. Kategorije u kojima nisu dodijeljene medalje bile su grafička umjetnost u slikarstvu, dramska djela u književnosti i instrumentalna glazba (Organisationkomitee für die XI Olympiade Berlin, 1936).

Slika 14. Plakat

Slika 15. Katalog izložbe

Olimpijske igre 1940. i 1944. godine nisu održane zbog Drugog svjetskog rata.

3.7. London, 1948.

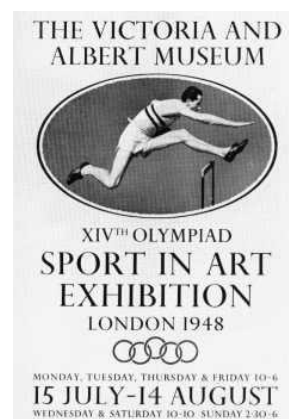
Na Igrama XIV. Olimpijade u Londonu 1948. uspjela su se održati umjetnička natjecanja. Sudjelovalo je dvadeset i sedam zemalja. Ukupno je prijavljeno 388 djela u natjecanjima vizualnih umjetnosti (kiparstvo, uljane slike, grafika, obrt i arhitektura). Bilo je trideset i šest glazbenih i četrdeset i četiri književne prijave. Dobro posjećena izložba bila je smještena u sedam galerija u podrumu Muzeja Victoria i Albert (Slika 17.) i bila je otvorena od 15. srpnja do 14. kolovoza (The Organising Committee for the XIV Olympiad, 1948).

John Copley je sa svojom grafikom „Polo Players“ osvojio srebrnu medalju i sa 73 godine postao najstariji dobitnik olimpijske medalje (International olympic comitee).

Zajedno sa svojim sunarodnjacima Draganom Boltarom i Franjom Neidhardtom, hrvatski arhitekt Vladimir Turina dobio je počasno priznanje za svoje djelo „Projekt za veliki stadion u Beogradu“ (Slika 16.) na Olimpijskim igrama 1948. u Londonu, u kategoriji arhitekture, potkategoriji arhitektonskog dizajna. Turina je dobio još jedno počasno priznanje za svoje djelo *Projekt za stadion u Zagrebu* u istoj kategoriji, isključivo s Neidhardtom i konstruktorom Eugenom Ehrlichom. (Knežević, 2023).

Slika 16. Vladimir Turina: Veliki stadion, Beograd

Slika 17. Plakat izložbe

4. Razlozi ukidanja

Nakon 1948. godine, Međunarodni olimpijski odbor odlučio je ukloniti ta natjecanja iz službenog programa iz nekoliko razloga:

Pitanje amaterizma: Osnovni princip Olimpijskih igara u to vrijeme bio je amaterizam. Sportaši su morali biti amateri, što je značilo da se nisu smjeli profesionalno baviti sportom niti zarađivati od njega. Međutim, pokazalo se izuzetno teško primijeniti ovo pravilo na umjetnike. Većina sudionika u umjetničkim natjecanjima bili su profesionalni umjetnici koji su živjeli od svog rada.

Subjektivnost ocjenjivanja: Za razliku od sportskih disciplina gdje su rezultati mjerljivi i objektivni, ocjenjivanje umjetničkih djela je subjektivno i podložno različitim interpretacijama. To je dovodilo do poteškoća u uspostavljanju jasnih i pravednih kriterija ocjenjivanja, što je izazivalo kontroverze.

Ograničenje teme: sport kao jedina tema umjetnosti također je bio problem. Pokreti u modernoj umjetnosti u prvoj polovici dvadesetog stoljeća nisu pogodovali prikazivanju ljudskog oblika na realističan način.

Nedostatak popularnosti i interesa: U usporedbi sa sportskim natjecanjima, umjetnička natjecanja nisu privlačila značajnu pažnju javnosti niti medija. S vremenom je interes za njih opadao.

Logističke poteškoće: Organizacija i ocjenjivanje umjetničkih natjecanja s radovima iz različitih disciplina (arhitektura, književnost, glazba, slikarstvo, kiparstvo) predstavljalo je značajan logistički izazov.

Od tada, domaćini Olimpijskih igara organiziraju Kulturnu olimpijadu kako bi promovirali svoju kulturu, ali i privukli posjetitelje iz cijelog svijeta kroz razne izložbe, koncerte, predstave i druge umjetničke manifestacije (Burnosky, 1994).

5. Zaključak

U staroj Grčkoj, Olimpijske igre bile su više od samog sportskog natjecanja. Bile su kulturni i religijski festival posvećen bogu Zeusu, a ideal je bio potpun razvoj pojedinca – spoj savršenog tijela i zdravog uma. Kad na taj način razmišljamo o Olimpijskim igrama, potpuno je jasna ideja i vizija Coubertaina da ponovno pokuša ostvariti taj ideal. Nakon početnih poteškoća pri uvođenju umjetničkih disciplina, kroz povijesni pregled, vidljivo je da su natjecanja privlačila sve veći broj sudionika u sve više kategorija. No, 1948. godine natjecanja su ukinuta iz nekoliko ključnih razloga. Najvažniji su bili: neusklađenost s načelom amaterizma, subjektivnost ocjenjivanja koja je otežavala pravednu dodjelu medalja, te logističke poteškoće.

Zaključno, umjetnička natjecanja bila su fascinantna, iako kratkotrajna, dio olimpijske povijesti. Iako ih više nema, njihov duh živi kroz Kulturnu olimpijadu koja i danas prati Igre, promičući olimpijske ideale kroz razne kulturne aktivnosti, uključujući ceremonije otvaranja i zatvaranja Olimpijskih igara, izložbe, predstave i obrazovne programe. Umjetnička djela i dalje su vidljiva u elementima poput olimpijskih plakata, sustava grafičkog dizajna i maskota podsjećajući nas na izvornu Coubertinovu viziju potpunog razvoja pojedinca.

6. Literatura

1. Belgium Olympic committee. (1957). VIIeme Olympiade, Anvers 1920 : [official report]. Dostupno na URL adresi: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/9407/rec/8> Datum pristupa: 30.07.2025.
2. Burnosky, Robin L. (1994). The history of the arts in the Olympic games MA thesis. The American University
3. Committee of the games of Los Angeles.(1933). Games of the Xth Olympiad, Los Angeles, 1932, Official Report. Dostupno na URL adresi: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/8040/rec/13> Datum pristupa 04.08.2025.
4. Coubertin, P. (1904). Olympiade romaine. U: Le Figaro. Pariz Dostupno na URL adresi: https://fr.wikisource.org/wiki/Page:Coubertin_Figaro_Olympiade_romaine_1904.djvu/1 Datum pristupa 30.07.2025.
5. Coubertin, P. (1966). The Olympic Idea. Discourses and Essays. Str. 39-40. Cologne: Carl-Diem-Institut. Dostupno na URL adresi: <https://isoh.org/wp-content/uploads/JOH-Archives/JOHv14SEh.pdf> Datum pristupa 13.8.2025.
6. Jeux de la VIIIeme Olympiade Paris. (1924). Rapport Officiel du Comité Olympique Français. Dostupno na URL adresi: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/13498/rec/8> Datum pristupa 03.08.2025.
7. Knežević, V. (2023). Olimpijske medalje osvajali su hrvatski arhitekti. U: Vidaković N. L. (ur.) Olimp 85. (str. 52). Zagreb: Grafički zavod Hrvatske. Dostupno na URL adresi: <https://issuu.com/hrvatskiolimpijski odbor/docs/olimp-85-2023/52> Datum pristupa: 13.8.2025.
8. Netherlands Olympic Committee. (1928). Ninth Olympiad, Being the Official Report of the Olympic Games of 1928 Celebrated at Amsterdam. Dostupno na URL adresi: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/14512/rec/10> Datum pristupa 03.08.2025.
9. Orgasitionkomitee fur die XI Olimpiade Berlin. (1936). Official Report, v.2. Dostupno na URL adresi: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/15714/rec/16> Datum pristupa 05.08.2025.
10. Swedish Olympic Committee. (1912). The Official Report of the Olympic Games of Stockholm, 1912. Dostupno na URL adresi: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/11660/rec/7> Datum pristupa 01.08.2025.
11. The Olympic Studies Centre. (2020). Art competitions at the Olympic Games. The Olympic Studies Centre. Dostupno na URL adresi: [- 12. The Organising Committee for the XIV Olympiad.\(1948\). The official report. Dostupno na URL adresi: <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/5717/rec/19> Datum pristupa 06.08.2025.
- 13. <https://www.olympics.com/en/athletes/john-copley> Datum pristupa 13.8.2025.](https://library.olympics.com/search.aspx?SC=CATALOGUE&QUERY=art+olympic&QUERY_LABEL=#/Search/(query:(CloudTerms:!),ForceSearch:!,Grid:!,InitialSearch:!,Page:0,PageRange:3,QueryGuid:)